

ΣΕΙΡΑ: ΚΥΒΕΡΝΟΠΟΛΙΤΙΚΗ
ΚΑΙ ΨΗΦΙΑΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ

ΑΝΔΡΕΑΣ Ν. ΛΙΑΡΟΠΟΥΛΟΣ

**ΚΥΒΕΡΝΟΧΩΡΟΣ
ΚΑΙ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ
ΤΑΞΗ**

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΖΗΣΗ

ΚΥΒΕΡΝΟΧΩΡΟΣ ΚΑΙ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΤΑΞΗ

Σειρά: Κυβερνοπολιτική και Ψηφιακή Στρατηγική
Υπεύθυνος σειράς: Αθανάσιος Η. Μποζίνης

Εκδόσεις ΠΑΠΑΖΗΣΗ ΑΕΒΕ

Ανδρέας Ν. Λιαρόπουλος
Κυβερνοχώρος και Παγκόσμια Τάξη

Επιμέλεια κειμένων: Χαράλαμπος Δημόπουλος
Εξώφυλλο: Perigrafi - Σωτήρης Παπαδήμας, info@perigrafi.com

ISBN: 978-960-02-3989-8

Copyright © 2023:

Εκδόσεις ΠΑΠΑΖΗΣΗ ΑΕΒΕ
Νικηταρά 2 & Εμμ. Μπενάκη, 106 78 Αθήνα
Τηλ.: 210-3822496, 210-3838020
Fax: 210-3809150
site: www.papazissi.gr • e-mail: papazisi@otenet.gr

Υποκατάστημα:
Σιατίστης 7, 546 31, Θεσσαλονίκη
Τηλ.: 2310-227410
e-mail: info@papazisi.gr

Εκτύπωση-Βιβλιοδεσία:

grafima med!a | creat!ve | pr!nt
Λ. Ελευθερίας 29 (Αμφιθέας), 174 55 Άλιμος
τηλ. κέντρο: 210-7251600, fax: 210-7251605
grafimaprint.gr

Απαγορεύεται η μερική ή ολική αναδημοσίευση του έργου αυτού, καθώς και η αναπαραγωγή του με οποιοδήποτε μέσο χωρίς σχετική άδεια του Εκδότη.

ΣΕΙΡΑ: ΚΥΒΕΡΝΟΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΨΗΦΙΑΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ

ΚΥΒΕΡΝΟΧΩΡΟΣ ΚΑΙ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΤΑΞΗ

Ανδρέας Ν. Λιαρόπουλος

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΖΗΣΗ
ΑΘΗΝΑ 2023

*Στους γονείς μου Νίκο και Μόνικα και στην αδελφή μου Μελανή
γιατί με έμαθαν να απολαμβάνω το ταξίδι της γνώσης*

Εργαστήριο
Πληροφόρησης &
Κυβερνοασφάλειας

Εργαστήριο Πληροφόρησης και Κυβερνοασφάλειας του Πανεπιστημίου Πειραιώς

Το Εργαστήριο Πληροφόρησης και Κυβερνοασφάλειας του Τμήματος Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών του Πανεπιστημίου Πειραιώς ιδρύθηκε το 2015 (ΦΕΚ 119, τ.Β΄, 22/06/2015). Στόχος του είναι να αναδείξει τη σημασία της πληροφόρησης και του κυβερνοχώρου για τις διεθνείς σχέσεις και τη διεθνή ασφάλεια. Το Εργαστήριο συμβάλλει στη γεφύρωση του επιστημονικού πεδίου των Διεθνών Σχέσεων με αυτά των Σπουδών Πληροφόρησης (Intelligence Studies) και της Κυβερνοπολιτικής (Cyber-politics). Οι ερευνητικές δράσεις του καλύπτουν, μεταξύ άλλων, τις παρακάτω θεματικές: τη λειτουργία των υπηρεσιών πληροφοριών, την αναδιάρθρωση των υπηρεσιών πληροφοριών και ασφαλείας, την αντι-πληροφόρηση, τη σχέση πληροφόρησης και ηθικής, τη σχέση πληροφόρησης και δημοκρατίας, την οικονομική κατασκοπεία, τη σχέση πληροφόρησης και ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, την κυβερνοασφάλεια, την κυβερνοτρομοκρατία, τη διακυβέρνηση του κυβερνοχώρου, τον ψηφιακό αυταρχισμό, καθώς και τις υβριδικές απειλές. Στο πλαίσιο του Εργαστηρίου Πληροφόρησης και Κυβερνοασφάλειας, έχουν πραγματοποιηθεί δημοσιεύσεις σε ξένα επιστημονικά περιοδικά όπως το *Journal of Information Warfare*, το *International Journal of Cyberwarfare and Terrorism*, το *National Security and the Future* και το *Journal of Intelligence History*. Τέλος, τα μέλη του Εργαστηρίου έχουν πραγματοποιήσει δημοσιεύσεις σε διεθνή επιστημονικά συνέδρια, όπως το *European Conference on Cyberwarfare and Security*, και σε συλλογικούς τόμους που έχουν εκδοθεί από διεθνείς εκδοτικούς οίκους, όπως οι Springer, Routledge και Edward Elgar.

ΣΕΙΡΑ «ΚΥΒΕΡΝΟΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΨΗΦΙΑΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ»

Ο διασυνδεδεμένος ψηφιακός κόσμος που συνεχώς διευρύνεται σε παγκόσμιο επίπεδο, δημιουργεί νέες προκλήσεις για την ανάπτυξη και την ασφάλεια των κρατών, των επιχειρήσεων και της κοινωνίας, ενώ η ψηφιοποίηση [digitalization] δημιουργεί νέες επιστημονικές θεματικές στην ακαδημαϊκή έρευνα.

Η κυβερνοπολιτική [cyber politics] αναφέρεται στη χρήση του κυβερνοχώρου για πολιτικές δραστηριότητες. Ως ερευνητικές θεματικές περιλαμβάνει την κυβερνοϊσχύ [cyber power], το ηλεκτρονικό πολιτικό μάρκετινγκ και την ηλεκτρονική δημοκρατία, τα ψηφιακά κοινωνικά δίκτυα και την πολιτική επικοινωνία, τις κυβερνοσυγκρούσεις, τον κυβερνοπόλεμο και τον πληροφοριακό πόλεμο, την κυβερνοκατασκοπεία, την κυβερνοπροπαγάνδα και τα Fake News, την κυβερνοασφάλεια, το κυβερνοέγκλημα και την κυβερνοτρομοκρατία, την παγκόσμια διακυβέρνηση του διαδικτύου, το δίκαιο του διαδικτύου, τις νέες τεχνολογίες και τις υβριδικές απειλές, όπως επίσης και τις πιθανές επιπτώσεις του κυβερνοχώρου στην προσωπική, εθνική και διεθνή ασφάλεια [national and international security].

Η ψηφιακή στρατηγική μελετά τις στρατηγικές αποφάσεις τόσο των κρατών όσο και των επιχειρήσεων, προκειμένου να ενσωματώσουν τις σύγχρονες ψηφιακές τεχνολογίες [digital technologies] ως συντελεστές ισχύος [hard and soft power] και ανάπτυξης (ICT4D), ώστε να ανταποκριθούν αποτελεσματικά τόσο στην ψηφιακή επανάσταση (ψηφιακό μετασχηματισμό) όσο και στον παγκόσμιο οικονομικό και πολιτικό ανταγωνισμό. Ως βασικές θεματικές ενσωματώνει την ψηφιακή οικονομία, την ψηφιακή διακυβέρνηση, την ψηφιακή

διπλωματία, το Διαδίκτυο των Πραγμάτων [Internet of Things], το υπολογιστικό νέφος [cloud computing], την εικονική πραγματικότητα [virtual reality], την ανάλυση δεδομένων μεγάλου όγκου [big data analysis], την τεχνητή νοημοσύνη [artificial intelligence] με έμφαση στις στρατηγικές, την ηθική και τη διακυβέρνησή της, τη ρομποτική-drones και τα αυτόνομα συστήματα, την τρισδιάστατη εκτύπωση [3D] και άλλες αναδιδόμενες ψηφιακές τεχνολογίες και τις εφαρμογές τους.

Η σειρά «Κυβερνοπολιτική και Ψηφιακή Στρατηγική» θα αποτελέσει το θεμέλιο επιστημονικό βήμα για τη διεύρυνση της έρευνας και της γνώσης για την ακαδημαϊκή κοινότητα αλλά και για την κοινωνία, όσον αφορά τις σύγχρονες αλλά και τις μελλοντικές εξελίξεις και εφαρμογές των ψηφιακών τεχνολογιών.

Αθανάσιος Η. Μποζίνης
Υπεύθυνος σειράς

Περιεχόμενα

Ευχαριστίες	15
Συντομογραφίες.....	19
Ευρετήριο απόδοσης όρων στα ελληνικά	23
Πρόλογος	27
<i>Αθανάσιος Η. Μποζίνης</i>	
1. Εισαγωγή	31
1.1 Κεντρικοί προβληματισμοί για τον κυβερνοχώρο και την παγκόσμια τάξη	31
1.2 Σκοπός του βιβλίου.....	42
1.3 Δομή και οργάνωση του βιβλίου	45
2. Κυβερνοχώρος και Διεθνείς Σχέσεις	51
2.1 Ο κυβερνοχώρος υπό το πρίσμα των θεωριών των Διεθνών Σχέσεων	51
2.2 Ο κυβερνοχώρος και τα επίπεδα ανάλυσης των Διε- θνών Σχέσεων	65
2.3 Το πλαίσιο ανάλυσης του κυβερνοχώρου και της πα- γκόσμιας τάξης	70
3. Περί κυβερνοχώρου	73
3.1 Εισαγωγή.....	73
3.2 Η Πληροφοριακή Επανάσταση.....	74
3.3 Η εξέλιξη του κυβερνοχώρου: από το ARPANET στο Διαδίκτυο των Πραγμάτων.....	83

3.4	Ερμηνεύοντας τον κυβερνοχώρο: από τη σύνθεση στην εξήγηση	92
3.5	Ο κυβερνοχώρος ως ένα κοινωνικοπολιτικό πεδίο δράσης.	104
3.6	Αντικρουόμενες προσεγγίσεις του κυβερνοχώρου: ουτοπιστές έναντι σκεπτικιστών.	108
3.7	Συμπεράσματα	124
4.	Κυριαρχία, διακυβέρνηση και κυβερνοχώρος	127
4.1	Κανόνες διακυβέρνησης στο πλαίσιο του ΟΗΕ	127
4.2	Κυριαρχία στον κυβερνοχώρο: από το κράτος στο άτομο	132
4.3	Διακυβέρνηση του κυβερνοχώρου: από την ηγεμονία των ΗΠΑ στη λιγότερη Δύση;	139
4.4	Συμπεράσματα	144
5.	Δημοκρατία και κυβερνοχώρος.	147
5.1	Εισαγωγή.	147
5.2	Ψηφιακή τεχνολογία: δύναμη απελευθέρωσης ή εργαλείο αυταρχικού ελέγχου;	150
5.3	Η ψηφιακή παράλυση της δημοκρατίας.	153
5.4	Η εκ νέου ανακάλυψη της δημοκρατίας στην ψηφιακή εποχή	163
5.5	Συμπεράσματα	167
6.	Ψηφιακός αυταρχισμός Made in China	171
6.1	Εισαγωγή.	171
6.2	Η κινεζική αντίληψη περί κυριαρχίας και διακυβέρνησης του κυβερνοχώρου	173
6.3	Το κινεζικό μοντέλο ψηφιακού αυταρχισμού	180
6.4	Σύστημα κοινωνικής πίστωσης: μια ψηφιακή δυστοπία υπό κατασκευή	188
6.5	Η εξαγωγή του κινεζικού ψηφιακού αυταρχισμού μέσω του ψηφιακού δρόμου του μεταξιού.	191
6.6	Συμπεράσματα	196

7. Η ψηφιακή κυριαρχία της Ευρωπαϊκής Ένωσης	199
7.1 Εισαγωγή.	199
7.2 Κυριαρχία: Από τη Βεστφαλία στον κυβερνοχώρο ..	200
7.3 Ευρωπαϊκή ψηφιακή κυριαρχία	205
7.4 Η ΕΕ και ο γεωπολιτικός ανταγωνισμός στον κυβερνοχώρο	213
7.5 Συμπεράσματα	217
8. Ένα ψηφιακό κοινωνικό συμβόλαιο	
8.1 Εισαγωγή.	219
8.2 Η θεωρία του κοινωνικού συμβολαίου.	222
8.3 Η μετάβαση από τη φυσική κατάσταση στην κατάσταση δεδομένων	226
8.4 Οικοδομώντας ένα ψηφιακό κοινωνικό συμβόλαιο	
8.5 Συμπεράσματα	231
9. Συμπεράσματα	239
9.1 Καταληκτικές σκέψεις για τον κυβερνοχώρο και την παγκόσμια τάξη	239
9.2 Από την κυβερνο-αναρχία στην κυβερνο-τάξη;	246
Πηγές	249

Πίνακες & Σχήματα

Πίνακας 1. Ουτοπιστές έναντι σκεπτικιστών στον κυβερνοχώρο	122
Πίνακας 2. Η ψηφιακή παράλυση της δημοκρατίας	154
Πίνακας 3. Ευρωπαϊκή ψηφιακή κυριαρχία	211
Σχήμα 1. Τα τρία στρώματα του κυβερνοχώρου	100
Σχήμα 2. Το κοινωνικό συμβόλαιο	226
Σχήμα 3. Το ψηφιακό κοινωνικό συμβόλαιο	235